

Іванна Додчук

СВІТ ВІДЧУТТІВ ВОЛОДИМИРА КОРОЛЕНКА

Особистість і творчість Володимира Короленка завжди були в центрі уваги вітчизняного літературознавства. Він відомий як автор творів «Сон Макара», «Марусина заїмка», «Ліс шумить», «Без язика», «Сліпий музикант» та інших, близько 700 статей, нарисів, публіцистичних творів, літературно-критичних праць і спогадів.

Кожен, хто писав про Короленка, не міг не згадати головного в його творчості — істинної гуманістичної спрямованості. До чого б не торкалось його перо, все обволікається незвичною м'якістю, задумованістю та ширістю. Один із дослідників літератури А. Горифельд стверджував: «Про кращий твір Короленка навраждати чи можна сперечатися: кращий його твір не «Сон Макара», не «Мороз», не «Без язика». Кращий його твір — він сам, його життя, його особа».

Серед найвідоміших творів В. Короленка — психологічна повість-етюд «Сліпий музикант». За життя автора він виходив у більш ніж 15 виданнях, причому в кожне автор вносив певні правки. Твір користувався величезною популярністю серед читацької аудиторії.

Працюючи над повістю-етюдом, автор передусім прагнув висвітлити проблеми у пізнанні світу людей з особливими потребами, передати, як змінюються відчуття головного героя у процесі дорослішання та набуття досвіду, використовуючи мальовничі «живі» образи природи та зображення впливу музики на сприйняття хлопчика у процесі дослідження світу.

«У цьому етюді, — писав Короленко у своїй автобіографії, — я поставив перед собою мету простежити душевну драму сліпого... Матеріалом стали спогади про сліпу від народження дівчину, яку я знав з дитинства, спостереження за хлопчиком (моїм учнем), який поступово втрачав зір, і нарешті за одним дорослим сліпим музикантом». Письменник попереджав, що головним художнім завданням, яке він ставив перед собою, було простеження психології загальнолюдської туги за недосязним, за повнотою існування.

Шосте видання «Сліпого музиканта» вийшло з доповненням «Від автора», в якому Короленко вказує, що психологія сліпих цікавила його здавна. У листі перекладачеві Л. Гольшману письменник наводить приклади особистого знайомства, спілкування зі сліпими, а також перші «психологічні» висновки, які базуються на компенсації патології активним розвитком інших функцій організму.

У передмові митець слова також вказує на основний психологічний мотив етюду: «Це є інстинктивний, органічний потяг до світла... Кінцевий апарат зіпсований, але весь внутрішній апарат, який реагував на світло у незцілених предків, залишився і вимагає своєї частини світла... Звідси душевна криза мого героя та її розв'язання».

Цю ідею інстинктивного потягу до світла автор проводить крізь увесь твір. Ще з перших років життя головний герой, маленький Петрусь, «інстинктивно повертав до сонця свої незрячі очі, начебто почуваючи, до якого центру тяжить усе навколо». Хлопчик не міг бачити усієї пишноти українського Південно-Західного краю, але відчував як сонце «торкається його обличчя ніжним дотиком», його «тонка й багата нервова організація брала своє й сприйнятливостю до відчущань дотику й слуху ніби намагалася відновити повноту своїх сприймань».

Письменник талановито відобразив психологію відчуттів, пов'язаних зі слуховими сприйняттями сліпого від народження хлопчика Петра, який навчився «слухати тишу, що звучить». «Велика й могутня природа не була для сліпого зовсім закритою... Далина звучала в його вухах пісню, що невиразно завмирала, а коли по небу гучно перекочувався грім, сліпий хлопчик прислухався до цього гуркоту з побожним ляком... Отже, звуки були для нього головним безпосереднім виявом зовнішнього світу, інші враження були тільки доповненням до вражень слуху, в які вливалися його уявлення, як у форми».

Тифлопсихологи стверджують той факт, що дефекти зору сприяють розвитку негативних рис характеру, таких як негативізм, лій, егоїзм. Однак при правильній організації виховання дитини, навчання й мотивації спілкування формування позитивних якостей особистості виявляється практично незалежним від стану зорових аналізаторів. Таким чином, у становленні особистості головну роль відіграють соціальні фактори, що й врахував письменник при написанні етюду.

Короленко показав, як безпосередній вплив сім'ї та виховання дядька Максима на сліпого протягом життя допомагали хлопцю долати, ламати душевні кризи, змінювати одні відчуття на інші, знаходити у собі нові особистісні риси.

Музика увірвалася у свідомість Петруся неочікувано, як дивний спогад, «коли всі окремі звуки стиралися й губилися, йому починало здаватися, що всі вони, злившись в одну струнку гармонію, тихо влітають у вікно й довго кружляють над його постіллю, навіюючи напрощуд приємні мрії».

Згодом у будинку з'явилось фортепіано, яке спочатку «наганяло на хлопчика почуття, близьке до ляку», але матір не здавалася, вона прагнула залучити Петруся до гри на фортепіано і досягла цього тільки тоді, коли з-під її рук виходили не «мудровані п'єси», а «тиха пісня, журна українська думка».

Музика стала центром розумового зростання, заповнила простір існування дитини. Вона, за словами дядька Максима, давала образи, пробуджувала думку в голові та мужність у серці.

Перший виступ сліпого музиканта справив неабияке враження на слухачів і зародив у ньому надію на важливість власної присутності в цьому світі. Вперше він став центром жвавих розмов, і в його душі зароджувалась горда свідомість своєї сили.

Присутність у житті Евеліни, її кохання сповнювали радістю, давали Петрусьві відчуття щастя. Це був вияв щирої

і самовідданої любові. Вона стала його ангелом-охоронцем, а пізніше коханою, дружиною, матір'ю його сина. Евеліна вносила в їхню дружбу «свій спокій, свою тиху радість, повідомляла сліпому нові відтінки навколишнього життя... І йому здалося, що все горе стихло в глибині серця і що в нього немає ніяких поривів, бажань, а є тільки теперішня хвилина».

Та зустріч зі сліпим дзвонарем загострила кризу, надала його боліві гостроти усвідомленого страждання: він хотів бачити... Туга «за світлом» штовхає «особливу» людину на шлях самопізнання, пізнання світу і досягнення гармонії у ньому. Але це шлях дуже важкий, сповнений болісних внутрішніх переживань і перебудов. Постаті двох дзвонарів — сліпого та сліпонародженого — пробудили у Петра «темне почуття, яке ще того щасливого вечора піднімалося з глибини душі якимсь побоюванням, невдоволеністю й запитом, тепер розрослося і поїло в душі місце, що належало відчуттям радості й щастя».

Хорошим життєвим уроком для Петра стала подорож зі сліпими, під час якої він нарешті зрозумів, що є важливим у житті, чи щасливий він, знайшов душевну рівновагу, зрозумів, де його місце. Петро побачив і пережив голод, холод, злидні, приниження. Тобто герой побачив справжнє горе, що було набагато страшнішим за його недугу.

Страх таки поселився ще раз у душі сліпого, коли він чекав народження сина. «Тепер страх, знеможний і жахливий, дійшов до найвищого напруження, опанувавши збуджені до останньої міри нерви, а надія завмерла, сховавшись десь у глибоких тайниках його серця». В. Короленко майстерно зобразив бурю відчуттів, неймовірну силу переживань головного героя за долю свого сина: «І раптом ці два слова «Дитина бачить!» — перевернули його настрої. Страх умиць зник, надія так само вмиць перетворилася на певність, освітивши чуїно піднесений душевний лад сліпого. Це був раптовий переворот, справжній удар, що увігнався в темну душу різким, яскравим, як блискавка, променем... І перед незрячими очима встало синє небо і яскраве сонце, і прозора річка з горбаком, на якому він пережив так багато і так часто плакав ще дитиною... Петро остаточно змігся, позбувся тягару страждання та злоби. «Так, він прозрів... Замість сліпої й невгамовної егоїстичної муки він носить у душі відчуження життя, він почуває життя й людське горе, і людську радість, він прозрів і зуміє нагадати щасливим про нещасних... Так дебутовували сліпий музикант».

Володимир Короленко зобразив глибокий світ відчуттів головного героя, який був позбавлений можливості бачити. «У певному віці кожен, хто тільки зазнав радощів і мук цілком свідомого існування, переживає більшою чи меншою мірою стан душевної кризи. Зупиняючись на межі діяльного життя, людина намагається визначити своє місце в природі, своє призначення, своє ставлення до навколишнього світу...

Митець слова доводить, що жити варто, що людина у будь-якому випадку наділена широким спектром відчуттів, а отже, здатна пізнати цей світ, досягти життєвої гармонії та щастя.

Аліна Сиротюк

Джон Грін — один із найпопулярніших у США письменників, орієнтованих на людей 13—19 років (які вже відрізняються від дітей і готуються стати дорослими). Письменник підкорив світову арену своїми романами «У пошуках Аляски», «Паперові міста», «Винні зірки». Творчість цього видатного митця слова є предметом зацікавленості багатьох дослідників.

Дж. Грін є засновником цілої підліткової субкультури під назвою «Nerdfighters» (від англ. nerd — заучка, ботанік і fighter — борець). Саме такий ботанік-борець Естер Грейс Ерл надихнула Джона Гріна на написання роману «Винні зірки». Ця юна дівчина познайомилася з ним в Бостоні на Leaky Cup у 2009 році, і з тих пір вони стали інтернет-друзями. Проте для Джона Гріна це не означало дружби лише в інтернеті: вони були приятелями, які за збігом обставин спілкувалися у скайпі або через текстові повідомлення. «Адже дружба вимірюється не фізичними величинами, а духовною значимістю. Дружні стосунки (не важливо, в якому просторі вони існують) роблять нас добрішими, приносять втіху і спокій, витягають із оболонки самотності і полону темних думок», — писав Дж. Грін у вступному слові до книги, присвяченої Естер Грейс Ерл.

Хоч головна героїня твору має таку ж хворобу, як і Естер, хоч історії їхнього життя дуже схожі, але все ж автор запевняє, що Естер Грейс Ерл не є прототипом Хейзел Грейс Ланкастер. Естер лише надихнула його на цю історію після її смерті.

Знайомство Джона Гріна з Естер розкрило йому багатогранність молодої особи, змусило побачити підлітків у іншому світлі — глибокими та чутливими. Але чи можна говорити так про підлітків у цілому, чи це риси, притаманні здебільшого дітям, які знають ціну життя? Та в кінці кінців, саме завдяки мужньому, сповненому болем і радості життю Естер ми маємо змогу поринути в неймовірний світ особливих дітей, які знають, що таке помирати: «Я скачу за нею. Як і раніше, я вважаю її смерть головною несправедливістю. І дуже жаль, що вона не встигла

А ЧИ ВИННІ ЗІРКИ?

прочитати «Винні зірки». Я здивований, що книга знайшла таку широку аудиторію, тільки ось людина, думку якої мені більш за все хотілося почути, ніколи її не прочитає».

З першої сторінки роману читач розуміє всю складність ситуації, з якою доведеться познайомитись. Хейзел Грейс Ланкастер — дівчина шістнадцяти років, у якої — рак щитовидної залози IV стадії та метастази в легенях. Вона живе сьогоднішнім днем, не через свою тінейджерську життєву позицію, а через те, що для неї завтра може й не настати. Людина, яка веде боротьбу зі страшною недугою, з часом втрачає надію і просто доживає весь час, який їй виділений. Хейзел читає одну й ту ж книгу, роздумує про смерть і впадає в депресію, що є не лише хімічним процесом в організмі людини, а й емоційним станом, який з'являється через розуміння і сприйняття пацієнтом свого стану. Вважаємо, що в цьому випадку депресивний стан людини пов'язаний і з низьким рівнем серотоніну в мозку, і з усвідомленням подальшого майбутнього, як свого, так і оточуючих.

Діти, які опиняються в таких умовах, дорослішають в рази швидше. У свої 16 вони переживають десятки хіміотерапій, витримують сотні медичних процедур, а часом і операцій. Зазвичай підліткам не притаманно думати про когось, окрім себе, та є особливі діти, які все своє життя борються за кожен подих і головне — не для себе, а для батьків. Хейзел Грейс — яскравий приклад цього. Важко боротись із чимось, коли ти знаєш, що шансів у тебе немає, і все, що ти можеш зробити, — це відтягнути в часі неминуче, але ти не можеш здатися, бо є люди, яким потрібна твоя боротьба. Це батьки, які жертвують всім заради дитини, які не жаліють ніяких грошей, аби побути ще трохи батьками цього чуда. Цим самим вони покладають на неї відповідальність, камінь, який діти несуть упродовж усього лікування.

Аналізуючи емоційний стан та поведінку головних героїв твору, помічаємо велику різницю з цими самими показниками здорових підлітків. Підлітковий період — один із найскладніших в житті людини, і саме в цьому віці діти є надзвичайно жорстокими. Їм притаманна необдумана агресія, яка здебільшого знаходить вихід саме на близьких людей, в більшості випадків на батьків. Кажуть, слово може ранили сильніше від будь-якої зброї, це ж саме можна сказати і про будь-який вчинок. Особливої ваги вони набувають, якщо те слово може бути останнім, і хто це зрозуміє краще, як не дитина, дихання якої можливе лише за допомогою машини.

Ще одним головним героєм бестселеру є Огастус Уотерс — сімнадцятилітній хлопець, який знайомиться з Хейзел в групі підтримки. Він втратив ногу через остеогенну саркому, але на момент зустрічі з дівчиною перебуває в ремісії. Огастус пережив рак, що змушує його по-іншому дивитися на світ і на його компоненти. Він життєрадісний, сповнений сил та життєвої енергії і хоче здатися впевненим молодим чоловіком, який владний над своєю долею.

Особливою рисою Огастуса Уотерса є його боязнь забуття. Це не лише складова його натури, але й заповітна мрія — залишити в цьому світі щось після себе, зробити щось значуще, щоб люди пам'ятали його не дитиною, яка боролася з раком, а героєм. Він вважав, що така дрібниця, як рак, не повинна позбавляти людей звичайних радостей життя. Навіть хворіючи, люди мають насолоджуватися кожною секундою, проведеною на цьому світі.

Про любов Огастус був такої ж оптимістичної думки. Незважаючи на хворобу, яку він на той момент пережив, на втрату кінцівки, на всі випробування, які йому приготувало життя, головний герой вірив у справжнє кохання.

За законам жанру, Огастус Уотерс мав до останньої хвилини залишатись оптимістом, боротись із хворобою і ні на мить не сумніватись у власному одужанні, але все ж так не буває. І в кінці кінців головний герой перетворився на звичайну хвору дитину, яка не могла керувати ні своїм життям, ні навіть тілом. Він, як і інші онкохворі діти, помер воїном, якого ніколи не визнають.

Все ж основною різницею між хворими на рак підлітками і здоровими є рак і, звичайно, його сприйняття. Ніхто на світі не зможе описати того, що переживає кожна людина, яка вступила у двобій із цим злодієм. І нам ніколи не зрозуміти, як це бути онкохворим.

Джон Грін написав книгу не про онкологію, а про боротьбу, любов, друзів та сім'ю. Автор засуджує світ, який так жорстоко поводить з людьми, особливо з Естер Ерл — людиною, яка надихнула його на цей твір. Її ім'я перекладається «зірка», і це є однією з причин, чому твір носить таку назву. Вже самою назвою автор звинувачує «зірки» як долю, злий рок, в тому, що відбувається з персонажами роману, бо провини самих підлітків в цьому немає..